

The background of the cover features a vertical gradient from light to dark grey. On the left side, there are several musical staves with notes and clefs, some of which are partially obscured by the text. On the right side, there are horizontal lines resembling musical staves, some of which are partially obscured by the text.

№ 4

МуЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО

В ОСВІТОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Musical Art in the Educological Discourse

Науковий журнал

Рік заснування – 2016

Виходить один раз на рік

The year of foundation: 2016

Frequency: annual

Київ – 2019 – Kyiv

Засновник та видавець:
Київський університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 22088-11988Р від 16.05.2016 р.
видано Міністерством юстиції України

Рік заснування — 2016
Виходить один раз на рік

ISSN 2518-766X

Офіційний сайт:
<http://mmod.kubg.edu.ua>

Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 11 від 26 грудня 2019 р.)

Редакційна колегія:

головний редактор:

Олексюк О.М., доктор педагогічних наук, професор (Україна);

заступник головного редактора:

Хоружа Л.Л., доктор педагогічних наук, професор (Україна);

відповідальний секретар:

Бондаренко Л.А., кандидат педагогічних наук (Україна);

Члени редакційної колегії:

Ніцца Давидович, доктор наук, професор (Ізраїль);

Рівка Вадмани, професор (Ізраїль);

Укхила-Зроскі Ядвіга, доктор хабілітований,
професор (Республіка Польща);

Реброва О.Є., доктор педагогічних наук, професор (Україна);

Єжова О.В., доктор педагогічних наук, професор (Україна);

Савченко Л.О., доктор педагогічних наук, професор (Україна);

Лобова О.В., доктор педагогічних наук, професор (Україна);

Тушева В.В., доктор педагогічних наук, професор (Україна);

Андрейко О.І., доктор педагогічних наук, доцент (Україна);

Попович Н.М., доктор педагогічних наук, доцент (Україна);

Ткач М.М., кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);

Бондаренко Л.А., кандидат педагогічних наук (Україна).

**Науковий журнал зареєстровано
в міжнародних науково-метричних системах:**

Google Scholar, Ulrich's Periodicals Directory,
Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського,
Бібліометрика української науки.

Адреса редакції:

02154, м. Київ, бул. І. Шамо, 18/2,
e-mail: ktmmm.im@kubg.edu.ua

ISSN 2518-766X (Print)
DOI: 10.28925/2518-766X.2019.4

© Автори публікацій, 2019
© Київський університет
імені Бориса Грінченка, 2019

Founder and Publisher:
Borys Grinchenko Kyiv University,
Kyiv, Ukraine

Certificate of State Registration
of Printed Mass Media
KB № 22088-11989P dated 16.05.2016
issued by the Ministry of Justice of Ukraine

The year of foundation: 2016
Frequency: annual

ISSN 2518-766X

Official site:
<http://mmod.kubg.edu.ua>

Recommended for publication by the Academic Council
of Borys Grinchenko Kyiv University
(Rec. No. 11 dated 26.12.2019)

Members of Editorial Board

Editor-in-Chief:

Oleksyuk O. M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine);

Deputy Editor-in-Chief:

Khoruzha L. L., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine);

Executive Secretary:

Bondarenko L. A., Candidate of Pedagogical Sciences (Ukraine);

Editorial Board:

Nitza Davidovitch, Doctor of Sciences, Professor (State of Israel);

Rivka Wadmany, Professor (State of Israel);

Yadviga Ukhila-Zroski, Habilitated Doctor,
Professor (Republic of Poland);

Rebrova O. E., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine);

Yezhova O. V., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine);

Savchenko L. A., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine);

Lobova O. V., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine);

Tusheva V. V., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine);

Andreyko O. I., Doctor of Pedagogical Sciences,
Associate Professor (Ukraine);

Popovych N. M., Doctor of Pedagogical Sciences,
Associate Professor (Ukraine).

Tkach M. M., Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor (Ukraine);

Bondarenko L. A., Candidate of Pedagogical Sciences (Ukraine)

**Scientific journal is registered
at international scientific-metric systems:**

Google Scholar, Ulrich's Periodicals Directory,
Vernadsky National Library of Ukraine,
Bibliometrics of Ukrainian Science.

Address of the editorial office:

02154, Kyiv, 18/2, I. Shamo Blvd.,
e-mail: ktmmm.im@kubg.edu.ua

ISSN 2518-766X (Print)
DOI: 10.28925/2518-766X.2019.4

© Authors of publications, 2019
© Borys Grinchenko Kyiv
University, 2019

Тушева Вікторія Володимирівна,

Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди,
вул. Валентинівська, 2, м. Харків, 61000,
tushevavika@gmail.com
ORCID iD 0000-0002-9451-0532

ПОШУК МЕТОДОЛОГІЧНИХ ОРІЄНТИРІВ У ГУМАНІТАРНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ В КОНТЕКСТІ МИСТЕЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

У статті на основі наукової рефлексії розглянуто сутність методологічних орієнтирів у гуманітарному дослідженні, які урізноманітнюються і набувають нових змістових характеристик в умовах зміни парадигми гуманітарного пізнання. Виокремлено теоретичні й методологічні положення щодо ціннісної домінанти у гуманітарному пізнанні, яка орієнтує на суб'єктність та екзистенційність і забезпечує поглиблене осмислення мистецьких феноменів. Наголошується, що у вивченні складних людиновимірних систем актуалізується гуманітарна методологія, новий науковий ідеал гуманітарного пізнання спрямовується на твердження методологічної плюралістичності, поліпарадигмального підходу, міждисциплінарних методологій пізнання. Окреслено перспективні вектори епістемологічного простору мистецької педагогіки, які слугують підґрунтям для розробки нових наукових стратегій на методологічному, теоретичному і методичному рівнях.

Ключові слова: гуманітарна парадигма, методологічні орієнтири дослідження, поліметодологія, методологічна плюралістичність, поліпарадигмальний підхід, міждисциплінарність, гуманістична ціннісна орієнтація дослідника, мистецький дослідницький простір.

Тушева В.В.

Поиск методологических ориентиров в гуманитарном исследовании в контексте художественной педагогики

В статье на основе научной рефлексии рассмотрена сущность методологических ориентиров в гуманитарном исследовании, которые становятся разнообразнее и приобретают новые содержательные характеристики в условиях смены парадигмы гуманитарного познания. Выделены теоретические и методологические положения относительно ценностной доминанты в гуманитарном познании, ориентирующей на субъектность и экзистенциональность и обеспечивающей глубокое осмысление художественных феноменов. Отмечается, что в изучении сложных человекомерных систем актуализируется гуманитарная методология, новый научный идеал гуманитарного познания направлен на утверждение методологической плюралистичности, полипарадигмального подхода, междисциплинарных методологий познания. Определены перспективные векторы эпистемологического пространства художественной педагогики, которые служат основой для разработки новых научных стратегий на методологическом, теоретическом и методическом уровне.

Ключевые слова: гуманитарная парадигма, методологические ориентиры исследования, полиметодология, методологическая плюралистичность, полипарадигмальний подход, междисциплинарность, гуманистическая ценностная ориентация исследователя, художественное исследовательское пространство.

V. Tusheva

Search for methodological benchmarks in humanitarian studies in the context of artistic pedagogy

The article states that post-neoclassical rationalism, which is approved, not only significantly expands, but also complicates the worldview of a modern person, changes his outlook positions, causing the need to develop new methodological approaches and value-purpose objects in scientific knowledge. Today there was a need to rethink the issue of methodological benchmarks in the humanities research,

which is actualized by the leading role of humanitarian knowledge in the socio-cultural development of modern society. To study this issue, the following research methods are used: analytical-synthetic, inductive-deductive and generalized, and modelling ones.

On the basis of scientific reflection, the essence of methodological approaches in the humanities research, which are diversified and acquire new meaningful characteristics in the conditions of changing the paradigm of humanitarian knowledge, is considered. The theoretical and methodological positions in relation to the value dominant in humanitarian knowledge, which is oriented towards subjectivity and existentialism and provides in-depth reflection on artistic phenomena, are singled out.

It is noted that in the humanitarian methodology the following research methods are found: ideographic method (research of individuals, events), methods of hermeneutics (interpretation of meaningful personal actions), qualitative analysis (understanding of the phenomenon, and not its calculation), method of phenomenology (knowledge of the causes and essence of artistic educational phenomena), methods of self-understanding, allowing to understand subjectivity and spirituality of a person, humanitarian expertise, humanitarian design, existential dialogues, etc.

The article outlines promising vectors of the epistemological environment of artistic pedagogy, which serve as the basis for developing new scientific strategies at the methodological, theoretical and methodical levels.

Key words: humanitarian paradigm, methodological benchmarks of research, polymethodology, methodological plurality, polyparadmal approach, interdisciplinarity, humanistic value orientation of the researcher, artistic research environment.

© Тушева В.В., 2019

Постановка проблеми. Постнеокласичний раціоналізм, що затверджується, не лише значно розширює, а й ускладнює світобачення сучасної людини, змінює її світоглядні позиції, зумовлюючи необхідність виробляти нові методологічні підходи й ціннісно-цільові установки у науковому пізнанні.

У цьому контексті має значення, з одного боку, нарощування методологічного знання, ставлячи і розв'язуючи когнітивні завдання, а з другого — коригування і застосування вже отриманих знань, що виступають у формі методологічних орієнтирів і конкретних характеристик гуманітарного дослідження.

Сучасні проблеми людства, роздуми про гуманітарне (ноосферне) суспільство, новий Ренесанс людини і гуманізму по-новому ставлять питання гуманітарного знання і гуманітарного пізнання. Дисциплінарна диференціація соціально-гуманітарного знання спричинила зсув дослідницького інтересу до окремих аспектів проблематики, що вивчається, та розробки питань пізнання, спрямованого в цілому на вироблення знань про людину, суспільство, історію, культуру та мистецтво. Демаркаційні інтенції неокласичного етапу істотно слабшають у період постнеокласичної науки, відмінною рисою якої є посилення інтеграційної взаємодії, міждисциплінарного синтезу знань, що характеризує розвиток сучасного гуманітарного пізнання.

Незважаючи на колосальне збільшення обсягів гуманітарного знання, гуманітарні науки,

до яких зараховується мистецька педагогіка, не в повній мірі розкривають зміни, що відбуваються, в соціокультурній реальності, обґрунтовують їх причини, сутність, динаміку. Це пояснюється природою соціальних та культурних відносин, які є надскладними, такими що постійно і динамічно змінюються.

Отже, сьогодні виникла необхідність переосмислити методологічні засади гуманітарного дослідження, зокрема питання щодо його методологічних орієнтирів і принципів, що актуалізується провідною роллю гуманітарного знання в соціокультурному розвитку сучасного суспільства. Осмислення мистецької педагогіки у русі різних методологічних підходів, які відкривають можливість дедуктивного розвитку уявлень про досліджуване явище, використовуючи як передумови положення відповідної теорії, уможливить піднятися на новий рівень методологічного, концептуального і теоретичного обґрунтування наукових проблем в умовах постнеокласичної наукової реальності.

Мета статті — на основі наукової рефлексії розкрити сутність методологічних орієнтирів у гуманітарному дослідженні, визначити змістові характеристики гуманітарного знання, окреслити епістемологічний простір сучасної мистецької педагогіки як науки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукових робіт (С.С. Гусев, В.М. Сагатовський, Г.Л. Тульчинський, М.Н. Епштейн) дає змогу пов'язувати необхідність поширення і поглиблення методологічних орієнтирів у гу-

манітарних дослідженнях із затвердженням нової наукової раціональності, що детермінує парадигмальні зміни у науковому пізнанні. Сучасне гуманітарне знання перебуває в перехідному стані від традиційних уявлень про предмет, дисциплінарні канони, характер і способи відтворення професійного середовища до нових форм гуманітарної раціональності, вираження її ідентичності й самосвідомості.

На думку В.П. Андрущенко [1], якщо гуманізм — це сукупність усіх поглядів, скерованих на людину і людство, то гуманітаризм орієнтований на людиноведення, утвердження соціального знання не тільки на протигагу природничому, а й як засобу творення людини як особистості. Своєю чергою, В.М. Турченко [8] доповнює цю тезу, зазначаючи, що гуманітаризм — це напрям мислення і діяльності, орієнтований на всебічний розвиток, освоєння і застосування гуманітарного знання як засобу гуманізації життя.

Характеризуючи сучасну гуманітарну парадигму, науковці [6–7; 12] наголошують, що на початку ХХІ ст. склалися передумови для парадигмальних змін, для яких ключовими моментами є новий синтез духовного досвіду; розширення уявлення про наукову раціональність; зміщення акценту з опису суцього до осмислення як породження нових можливостей, сценаріїв реальності й поведінки; динамізм — як акцентування на процесуальності змін; персоналізм — як невідбутність особистісного начала — джерела, засобу і результату динаміки осмислення та смислоутворення. У соціально-гуманітарному пізнанні неокласична раціональність проявляється в інтеграції істини і моральності, а це дає можливість інтерпретувати гуманітарні дослідження не тільки як цілераціональну, а й ціннісно-раціональну когнітивну діяльність.

Таким чином, для неокласичної гуманітарної науки характерно поглиблення методологічної рефлексії. Важливо розуміти, що рефлексивність, креативність, оцінний характер і моральне значення неодмінно зумовлюють суб'єктивність гуманітарного пізнання.

Методологія дослідження. Для досягнення мети були застосовані наукові методи, які створюють своєрідну методику вибраного дослідження: аналітико-синтетичні методи у вивченні наукового фонду; індуктивно-дедуктивний метод й узагальнення у розкритті сутнісних характеристик досліджуваного явища, його закономірностей функціонування і розвитку; метод моделювання у створенні моделей-гіпотез, що розкривають механізми зв'язку між різними властивостями гуманітарного пізнання.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах з очевидністю проглядається тенденція посилення методологічних пошуків всередині самої наукової реальності, зокрема в мистецькій педагогіці. І це підтверджується науковими роботами сучасних педагогів-музикантів (О.А. Комаровська, О.М. Олексюк, О.М. Отич, Г.М. Падалка, О.Є. Реброва, В.В. Тушева, О.П. Щолокова та ін.), якими порушуються питання стосовно оновлення парадигми постнеокласичної мистецької педагогіки, актуалізується дослідницький інтерес до її культурологічних, феноменологічних, антропологічних, герменевтичних та інших засад.

Концептуалізація сучасної методології з новою силою доводить, що за нею закріплена функція визначення стратегії наукового пізнання, а методологічне знання розглядається як орієнтир дослідницького пошуку, джерело його наукового забезпечення і зміст методологічної рефлексії. Можна стверджувати, що ступінь володіння методологічними орієнтирами дослідницького пошуку для педагога-музиканта-дослідника є показником його методологічної культури, яка репрезентується методологічною свідомістю, виступає системоутвірним чинником функціонування різних наукових стратегій, способом пізнавального пошуку, що реалізується через методологічні знання. Така методологічна озброєність педагога-дослідника уможливить визначити загальну спрямованість й орієнтири наукового пошуку у мистецькому просторі, виокремити актуальні для цього дослідження положення, виділити провідні чинники розвитку освітнього мистецького феномену, що вивчається, виявити евристичний потенціал наукового знання тощо.

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки, що характеризується відкритістю до нових ідей, концепцій, течій і напрямів, детермінантами наукового пізнання можна вважати методологічні підходи, які виступають методологічними орієнтирами (Н.В. Бордовська, В.В. Краєвський, В.В. Полонський та ін.), впливаючи на вибір стратегій, змістові характеристики наукового пошуку та способи оновлення, перетворення і розвитку мистецької освіти. Ґрунтуючись на позиції І.В. Блауберга і Е.Г. Юдіна, ми розглядаємо методологічний підхід як такий, що містить у собі широкий методологічний зміст, це і принципова методологічна орієнтація дослідження, точка зору, з якої розглядається феномен вивчення, поняття або принцип, керований загальною стратегією дослідження.

Застосування різних методологічних стратегій у мистецькій педагогіці (феноменологічної,

гуманістичної, культурологічної, антропологічної, герменевтичної, семіотичної, інноваційної, компетентнісної тощо) для експлікування і розробки шляхів та напрямів розвитку мистецької дійсності, у кожному з яких закладена фундаментальна ідея в контексті пізнання або перетворення мистецької реальності, вимагає її «концептуалізації» у поняттях теоретичного знання, відповідно до провідної наукової позиції.

Ситуація, коли одночасне співіснування точок зору і концепцій щодо сутності, сенсу й цінності освіти, культури, особистості свідчить про можливість наявності різних педагогічних концепцій у межах різних парадигм, потребує розширення діапазону застосовуваних теорій і методологічних підходів, що дасть змогу перейти до диференційованої методологічної освітньої стратегії — поліметодології. Отже, у сучасних гуманітарних дослідженнях у контексті мистецької педагогіки має виявлятися *методологічна плюралістичність* (А.С. Майданов) як наявність кількісного різноманіття пізнавальних засобів у вирішенні однієї проблеми, що забезпечує якість пошукового процесу. У цьому сенсі, стаючи провідним принципом багатовимірного мислення, плюралізм набуває об'ємного соціокультурного характеру. Цей принцип розкриває свою суть за допомогою апеляції до ціннісної значущості різноманіття парадигм, концепцій, ідей, світоглядних сенсів і наукових позицій, поступово набуваючи соціокультурного статусу.

Сучасному науковому і художньому процесу властива *поліваріантність* пошукових векторів, причиною яких виступають кількісне і якісне багатство досліджуваних мистецьких явищ, складність їх змісту — багатокомпонентність, різнобічність, різноманітність конкретних видів і форм. Поліваріантність рішень, методологічна плюралістичність виражають таку якісну рису пошукового процесу, як різноманітність підходів у дослідницькому процесі. Цей результат виявляється поліфілетичним за своїм походженням, тобто висхідним до різних витоків і генетичних шляхів.

У такий спосіб, на думку В.В. Тушевої [10], конвергенція різних напрямів дослідження веде до формування продуктивного синтезу знань у мистецькій педагогіці, що виражається у взаємному збагаченні цих напрямів, взаємному забезпеченні умов для вирішення наукових проблем, формуванні загальної теоретичної основи, що сприяє перетворенню наявних знань в єдину когнітивну цілісність.

Саме методологічна плюралістичність характерна *гуманітарній методології* як цілісній пізнавально-рефлексивній системі, у якій ак-

центрується увага на *суб'єктності й суб'єктивності особистості*, визначається ставлення людини до світу, розуміння його сенсу і свого місця в смислово-просторі культури та мистецтва. Це може дати той інструментарій, який буде здатний забезпечити особистості плідну самоактуалізацію і самореалізацію.

Цілком слушно М.Н. Епштейн характеризує гуманітарні науки як саморефлексивні. Він стверджує, що парадокс самореференції перебуває в центрі гуманітарних наук, визначаючи складне співвідношення їх гуманітарності й науковості. На думку науковця, «в гуманітарних науках людинознавство невіддільне від людинотворчості. Суб'єкт людинознавства не може бути повністю об'єктивованим, оскільки знаходиться в процесі становлення, і кожен акт самоопису є і подія його самовибудовування» [12, 15].

Виходячи з того, що постнеокласична раціональність ґрунтується на домінуванні ціннісно-смислових підстав нового наукового знання, можна стверджувати, що особливого значення в природі нових гуманітарних знань мають ціннісні орієнтації дослідника-музиканта, його ментальні переконання, які істотно впливають на вибір концептуальних основ та інструментарію пізнавальної діяльності. Це спричинює розгляд ціннісних аспектів соціально-гуманітарного пізнання, його «людського виміру», принципів, а через них і гуманістичної, людської сутності культури в цілому. Не можна обмежувати гуманістичний сенс проблеми лише сферою застосування наукових досягнень, не зачіпаючи самого способу мислення, методу діяльності дослідника, оскільки його гуманістична ціннісна орієнтація виступає логічним центром ціннісно-світоглядної системи і є підґрунтям оцінно-аналітичної та творчо-пошукової діяльності. Тільки така загальна соціально-гуманістична орієнтація педагога-музиканта дає універсальну основу для оцінки результатів його дослідницького пошуку з погляду відповідності загальній меті соціокультурного розвитку людства, що зводиться до створення умов, у яких реалізація сутнісних сил людини, її творчо-креативного потенціалу засобами мистецтва стає самоціллю [10].

Як наголошує М.М. Бахтін, суть стосунків суб'єкта, що пізнає, і суб'єкта пізнаваного — в діалозі. Діалог же припускає розкриття не лише значень, а й сенсів, які дані в нескінченному різноманітті контекстів. Тому діалог невичерпний, бо справжнє розуміння історичне і персоніфіковане. За М.М. Бахтіним, продукт гуманітарного пізнання — завжди співтворчість, співдіяльність, співпереживання або діалог.

Отже, діалогічна природа пізнання є однією із найважливіших рис, що визначають специфіку гуманітарного пізнання, його рефлексивну складову. Ця риса зумовлена характером суб'єкт-об'єктних відносин у галузі гуманітарного пізнання, коли сам об'єкт дослідження має суб'єктивний вимір.

Ідеї методологічної плюралістичності, як характеристики наукового мислення, світогляду сучасного педагога-музиканта-дослідника, мають продовження і поглиблення у затвердженні *поліпарадигмального підходу* як результату багатолінійного і міждисциплінарного аналізу, що забезпечує всебічність розгляду мистецьких процесів і феноменів, реалізується як єдність цілого спектру парадигм, взаємодіючих і компенсуючих одне одного при створенні концептуального простору. Перехід на позицію поліпарадигмального педагогічного мислення дасть можливість продуктивнішого прогнозування і реалізації дослідницьких пошуків та інновацій (поєднуючи з традиціями) з позицій гармонізації цільових установок, обґрунтованого вибору та інтеграційного поєднання різних науково-методологічних підходів й освітньо-мистецьких стратегій.

Необхідність появи міждисциплінарних зв'язків у дослідженні можна пов'язати з двома факторами — логічним та історичним. *Логічний фактор* — це внутрішня закономірність розвитку самої науки, якою є мистецька педагогіка, через процеси диференціації до інтеграції і побудови єдиної наукової картини світу. *Історичний фактор* пов'язаний з процесами глобалізації, які викликають потребу в комплексному і системному осягненні культурних ресурсів при урахуванні людського фактора. Внаслідок наявності цих двох чинників можна говорити і про два сенси поняття міждисциплінарних досліджень. *Перший*, більш широкий, — це будь-які дослідження, у яких здійснюються інтеграція і синтез наукових знань. У *другому* значенні міждисциплінарні дослідження — це розробки комплексних дослідницьких програм. Нарешті, існує і найвужчий, але останнім часом найбільш поширений сенс поняття «*міждисциплінарні дослідження*» — це вивчення об'єктів гуманітарних наук як найбільш складних і таких, що вимагають всебічного міждисциплінарного розгляду.

На сьогодні у науковій літературі разом з поняттям «міждисциплінарність» вживаються поняття «мультидисциплінарність», «трансдисциплінарність», «інтердисциплінарність», «кросдисциплінарність», «полідисциплінарність». В.В. Полонський [5] підкреслює, що немає чіткої

класифікації. Нерідко ці поняття визначаються як синоніми (наприклад, міждисциплінарні — полідисциплінарні, інтердисциплінарні — трансдисциплінарні). У загальному вигляді під трансдисциплінарністю розуміється синтез багатьох наук, що дає змогу вийти на методологічний рівень наукового світогляду. Мультидисциплінарні дослідження розглядаються як розробки, обмежені рамками двох суміжних або близьких наук (психології і педагогіки). Коли потрібні великі дані, говорять про полідисциплінарні, інтердисциплінарні дослідження.

Отже, у гуманітарному дослідженні простежується акцентування на нових методологічних принципах, пов'язаних з міждисциплінарністю, які виявляють тісний взаємозв'язок з філософсько-світоглядними орієнтирами постмодернізму, що заперечує можливість якої-небудь універсальної гармонізації і монодисциплінарного дослідження. У цьому сенсі стає значущим множинність і диверсифікація, різноманіття парадигм, співіснування, визнання різноманіття сучасних філософських учень і наукових концепцій.

У контексті мистецької педагогіки методологія пізнання ґрунтується і спрямовується гуманітарним знанням як особливою галузю духовної культури людства зі своїм світоглядом, системою цінностей та аксіологічних орієнтирів. Гуманітарне знання характеризується унікальністю, неповторно особистісним характером, оцінністю, емоційною забарвленістю. У цьому разі слід говорити не стільки про знання і пізнання, скільки про смислородження і осмислення (розуміння). Міра гуманітарності знання відповідає мірі виявлюваних людських сенсів, що враховуються в нім. Через поняття гуманітарності стає можливим розкриття зв'язку наукового знання із загальногуманітарними поняттями, такими як творчість, культура, духовність, гуманізм, моральність тощо. Гуманітарність знання пов'язується з осягненням «людського в людині», орієнтує на її суб'єктність, екзистенційність, осмислення духовного досвіду. Оскільки розуміння людиною світу завжди герменевтичне, то інтерпретація завжди здійснюється з якоїсь позиції, точки зору. Гуманітарність невідбутна з точки зору особистісної культури, базових цінностей якоїсь культури чи субкультури. Джерело всієї різноманітності сучасного єдиного світу (єдиного у своєму розмаїтті й різноманітного у своїй єдності) корениться в кожній унікальній особистості.

На думку Г.Л. Тульчинського, нове зрушення гуманітарної парадигми далеко розводять гуманізм і гуманітарність. Співвідношення між

гуманітаризмом і гуманізмом можна визначити так: ці поняття співвідносяться як ціле чи родове і частина чи особливе. За висловом науковця, «схоже, настала пора чіткого розрізнення понять гуманізму і гуманітарності. Гуманізму, схоже, місце поруч з економізмом і націоналізмом — формами обмеженої гуманітарності. Гуманітарність же постає персонологією вільного духу» [7, 18].

Важливе розуміння того, що в контексті мистецької освіти цей взаємозв'язок набуває особливого статусу, — гуманітаризм стає основним змістом мистецької дії, а гуманізм — доповнюючим, залишаючись на рівні етичних вимог, що складно регламентуються на загальносоціальному рівні.

Грунтуючись на точці зору В. Виндельбанда, за яким основне завдання гуманітарного пізнання полягає у з'ясуванні «самоочевидних істин» абсолютної оцінки, системи цінностей, що лежить в основі будь-якого типу культури, необхідно говорити про аксіологічні орієнтири, що мають забезпечувати концептуальну спрямованість гуманітарного дослідження. У мистецькій педагогіці дослідницький пошук спрямовується загальнолюдськими й духовними цінностями як утвердження ціннісно-сміслового ставлення до особистості й мистецтва, яке стає «вищим ступенем у розвитку естетичної практики людства, тобто діяльності, спрямованої на виявлення і розповсюдження існуючих в суспільстві естетичних, а через них моральних ідеалів» (М.С. Каган).

Аналіз наукових праць (В.П. Андрущенко, М.І. Михалченко, В.М. Розін, В.В. Серіков, Г.Л. Тульчинський та ін.) із зазначеної проблематики дає змогу зарахувати до найбільш важливих характеристик гуманітарного дослідження, урахувуючи мистецький контекст, такі положення:

— гуманітарне пізнання в широкому сенсі спрямоване на «світ людини» у всесвіті мистецтва, різноманіття її проявів, що виявляє себе в єдності об'єктивного (соціокультурні закономірності) і суб'єктивного (індивідуальні інтереси, наміри, цілі);

— гуманітарне пізнання є ціннісно-смісловим осягненням і відтворенням людського буття; специфіка такого роду пізнання полягає в тому, що ключовими для нього є категорії «цінності» і «сенсу»; у цьому аспекті сенс визначає духовну спрямованість буття, як реалізацію вищих культурно-історичних, мистецьких цінностей;

— гуманітарне пізнання орієнтоване на процеси, що вимагає спрямування дослідницької

уваги на динаміку пізнаваного явища, виявлення його рушійних сил і джерела;

— пізнання гуманітарного явища як унікального, індивідуального, самобутнього, особливого відбувається на ґрунті загального, закономірного й не може розглядатися поза контекстом його існування або породження;

— у предмет гуманітарного пізнання включені суб'єкт, людина, особистість і це надає дослідженню характеру «культурно-значущої індивідуальної дійсності», що пізнається в суб'єкт-суб'єктних відносинах, таких як спілкування, комунікація;

— для гуманітарного пізнання важливе значення має діалектичний метод, який здатний розкрити онтологічні (динаміку і цілісність), світоглядні (систему цінностей), логіко-гносеологічні (систему норм і принципів художньо-наукового пізнання) особливості предмета пізнання.

Отже, теоретико-методологічні перетворення, що відбуваються в гуманітарному пізнанні, має сенс трактувати з позиції переосмислення значимості людського фактора в тлумаченні культурно-мистецьких й освітньо-педагогічних явищ і процесів. Йдеться про зміну епістемологічних орієнтирів, формування принципово нових тематичних галузей, розробку адекватного їм концептуального апарату, методологічних стратегій і методів дослідження.

На відміну від традиційної методології в гуманітарній методології знаходять виявлення методи дослідження, засновані на діалозі й розумінні, наприклад: ідеографічний метод (дослідження індивідуальних осіб, подій), методи герменевтики (інтерпретація осмислених особистісних дій), якісного аналізу (розуміння явища, а не його підрахунок), феноменологізму (пізнання причин і сутності мистецьких освітніх явищ), методи відчуття, саморозуміння, що дають змогу зрозуміти суб'єктність і духовність людини, гуманітарна експертиза, гуманітарне проектування, екзистенційні діалоги тощо.

Під новими епістемологічними (теоретико-пізнавальними) орієнтирами розуміються принципи організації пізнавального процесу, пов'язані з прийняттям постнеокласичного ідеалу раціональності. Зокрема, це принципи соціокультурної зумовленості пізнання, отже, ціннісної опосередкованості пізнавальних практик, невід'ємності суб'єктної і метатеоретичної складової в структурі наукового знання, визнання множинності методологічно допустимих точок зору, підходів, стратегій дослідження і моделей інтерпретації досліджуваного предмета (теоретичний і методологічний плюралізм). Інакше

кажучи, набуває значущості гуманітарне розуміння, для якого людський вимір соціокультурних феноменів і процесів стає пріоритетним.

На нашу думку, перспективними напрямами сучасного дослідницького пошуку в мистецькій освіті, які відображають нові епістемологічні орієнтири, є такі:

— зміст і сутність нової парадигми мистецької освіти, її різні методологічні вектори; методологічна культура сучасного музиканта як педагога і дослідника;

— етико-естетичний контекст професійної культури вчителя музичного мистецтва, його акмеологічний потенціал, оволодіння художньо-естетичною і педагогічною компетентностями як своєрідними орієнтирами професійного розвитку; різні аспекти професіогенезу педагога-музиканта;

— духовні і моральні кореляти у мистецькій освіті, її ціннісно-смілова домінанта, діалогічні освітні моделі у мистецькому процесі, пошук різноманітних модусів досягнення музичного мистецтва;

— розвиток творчо-креативних ресурсів особистості у мистецькому просторі, активізація її сутнісних сил, чуттєво-емоційне самовиявлення і самостворення, визначення стратегій розвитку музичної обдарованості вихованців;

— формування аксіосфери особистості, естетично спрямованого світобачення і світовідчуття у мистецькій культурі;

— розвиток інтелектуального, рефлексивно-аналітичного потенціалу в мистецькій діяльності, логіко-ейдетичне осмислення художнього тексту, визначення інтерпретаційних схем в умовах виконавської практики;

— становлення національної, етнічної культури засобами мистецтва, дидактичний і виховний вплив українського музичного фольклору; полікультурна освіта у мистецькому процесі;

— використання в мистецькому просторі надбань театральної педагогіки, реалізація потенціалу театральних засобів.

Висновки. Отже, резюмуючи вище викладене, доходимо висновку про те, що зміни в парадигмі гуманітарного пізнання, для якої ціннісна домінанта стає пріоритетною, такою, що орієнтує на екзистенційність і суб'єктність, спричинюють урізноманітнення і наповнення новим сутнісним змістом методологічні орієнтири й принципи у гуманітарному дослідженні, які уможливають піднятися на якісно новий методологічний і теоретичний рівень осмислення та обґрунтування мистецьких феноменів. У вивченні складних людиновимірних систем актуалізується гуманітарна методологія, новий науковий ідеал гуманітарного пізнання спрямовується на ствердження методологічної плюралістичності, поліпарадигмального підходу, міждисциплінарних методологій пізнання, у русі яких актуалізується усе різноманіття методологічних орієнтирів (феноменологічних, культурологічних, герменевтичних, антропологічних, аксіологічних, етнопедагогічних тощо), що створює фундамент для цілісного уявлення про картину світу.

Перспективи вибраного напряму дослідження охоплюють питання стосовно конкретизації методологічних орієнтирів у мистецькій педагогіці з позицій міждисциплінарного підходу.

ДЖЕРЕЛА

1. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю. К.: Знання України, 2008. 819 с.
2. Краевский В.В. Методология педагогики: новый этап. М.: Издательский центр «Академия», 2006. 394 с.
3. Олексюк О.М. Динаміка типів наукової раціональності в розвитку мистецької педагогіки. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*: науковий журнал; редкол.: Олексюк О.М. (голов. ред.), Хоружа Л.Л. (заст. голов. ред.), Бондаренко Л.А. (відп. секр.), Кевішас І. та ін. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. № 1. С. 3–7.
4. Отич О. Холістична науково-мистецька парадигма освіти як основа ефективного функціонування вищої школи в Україні. *Вища освіта України: ризики, сподівання, успіхи*: монографія; [ред. кол.: М.Б. Євтух, Л.Г. Горяна, Н.О. Терентьева]. К.: Інтерсервіс, 2015. С. 132–165.
5. Полонский В.М. Большой тематический словарь по образованию и педагогике. М.: Народное образование, 2017. 840 с.
6. Сериков В.В. Гуманитарная парадигма как перспектива преодоления методологического кризиса в педагогике. *Педагогика*. 2016. № 2. С. 3–12.
7. Тульчинский Г.Л. Гуманитарность и гуманитарное знание: поиски новой целостности. *Филологические науки*. 2010. № 12. С. 7–19.

8. Турченко В.Н. Гуманизация и гуманитаризация науки. URL: http://kommersant.org.ua/article_133_page_1.html (дата звернення: 22.04.2019).
9. Тушева В.В. Концептуальні підходи до розкриття сутності науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі: науковий журнал*. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. № 2. С. 31–38. DOI: 10.28925/2518 — 766X.20172.3138.
10. Тушева В.В. Методологічна культура як складова науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики. *Формування науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики в процесі професійної підготовки: теорія і практика: монографія; УМО НАПН України*. Харків: Майдан, 2015. 125–139.
11. Tusheva V.V. The substantiation of technological phenomenon in the context of future teacher's scientific and research culture. *Educational Researcher*, Issue 9 (2), (December). Volume 47. American Educational Research Association, 2018. P. 1106–1116.
12. Эпштейн М.Н. От знания — к творчеству. Как гуманитарные науки могут изменять мир. М. — СПб.: Центр гуманитарных инициатив, 2016. 203 с.

REFERENCES

1. Andruschenko, V. P. (2008). *Rozdumy pro osvitu: Statti, narysy, intervii* [Reflections on Education: Articles, essays, interviews]. K.: Znannia Ukrainy, 819 (in Ukrainian).
2. Kraevskii, V. V. (2006). *Metodologiya pedagogiki: novyy etap* [Methodology of pedagogy: a new stage]. M.: Izdatelskiy tsentr «Akademiya». 394 (in Russian).
3. Oleksiuk, O. M. (2016). *Dinamika typiv naukovo ratsionalnosti v rozvytku mistetskoï pedahohyky* [Dynamics of Types of Scientific Rationality in the Development of Artistic Pedagogy]. K.: Kyiv. un-t im. B. Grinchenka, *Muzychne mystetstvo v osvitolohichnomu dyskursi*, 1, 3–7 (in Ukrainian).
4. Otich, O. (2015). *Holistychna naukovo-mystetska paradihma osvity yak osnova efektyvnoho funktsionuvannya vyshchoi shkoly v Ukraini* [The Holistic Scientific-artistic Paradigm of Education as the Basis for the Effective Functioning of Higher Education in Ukraine]. K.: Interservi, *Vyshcha osvita Ukrainy: ryzky, spodivannia, uspihy: monografii*, 132–165 (in Ukrainian).
5. Polonskyi, V. M. (2017). *Bolshoi tematicheskii slovar po obrazovaniyu i pedagogike* [Large Thematic Dictionary on Education and Pedagogy]. M.: Narodnoie obrazovanie, 840 (in Russian).
6. Serikov, V. V. (2016). *Gumanitarnaia paradigma kak perspektiva preodoleniia metodologicheskogo krizisa v pedagogike* [Humanitarian Paradigm as the Prospect of Overcoming the Methodological Crisis in Pedagogy]. *Pedagogika*, 1, 3–12 (in Russian).
7. Tulchinskii, G. L. (2010). *Gumanitarnost i gumanitarnoe znanie: poiski novoi tselostnosti* [Humanitarianism and Humanitarian Knowledge: the search for new integrity]. *Filosofskie nauki*, 12, 7–19 (in Russian).
8. Turchenko, V. N. (2019). *Gumanizatsiia i gumanitarizatsiia nauki* [Humanization and Humanization of Science]. Electronic resource (in Russian). http://kommersant.org.ua/article_133_page_1.html
9. Tusheva, V. V. (2017). *Kontseptualni pidkhody do rozkryttia sutnosti naukovo-doslidnitskoi kultury maibutnoho vchytelia muzyky* [Conceptual Approaches to the Disclosure of the Essence of the Research Culture of the Future Music Teacher]. K.: Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka, *Muzychne mistetstvo v osvitolohichnomu dyskursi*, 2, 31–38 (in Ukrainian). DOI: 10.28925/2518 — 766H.20172.3138
10. Tusheva, V. V. (2015). *Metodolohichna kultura yak skladova naukovo-doslidnitskoi kultury maibutnoho vchytelia muzyky* [Methodological Culture as a Component of the Research Culture of the Future Teacher of Music]. *Formuvannya naukovo-doslidnitskoi kultury maibutnoho vchytelia muzyky v protsesi profesiinoi pidhotovky: teoriia i praktyka: [monografii]*. UMO NAPN Ukrainy. Kharkiv: Maidan, 125–139 (in Ukrainian).
11. Tusheva, V. V. (2018). The Substantiation of Technological Phenomenon in the Context of Future Teacher's Scientific and Research Culture. *Educational Researcher*, 9 (2), *American Educational Research Association*, 1106–1116 (in English).
12. Epshtein, M. N. (2016). *От знания — к творчеству. Как гуманитарные науки могут изменять мир* [From Knowledge to Creativity. How Humanities can Change the World]. M.-SPb: Tsentr gumanitarnykh initsiativ, 203 (in Russian).

Стаття надійшла до редакції 16.05.2019 р.

Прийнято до друку 19.06.2019 р.